

Strategies for Turning Security Interdependence into Strategic Cooperation Among the kurds of Turkey, Iran, Iraq, and Syria

Case Study: Central Government of Iraq

Hasan Sobhani*

Hassan Shafiee**

Abstract

Despite the differences between Iran, Turkey, Iraq and Syria, these countries, on the issue of Kurdish independence, based on Bari Buzan's security interdependence theory, consider Kurdish independence as a common regional threat and have not allowed them independence. The fall of Saddam, the support of Iran and the United States of the Iraqi Kurds, the weakness of the Iraqi central government and the ISIS attacks, prompted the Iraqi Kurds to hold a referendum (2016) to try to gain independence, but it did not succeed due to security interdependence. This research, which has been conducted in a descriptive-analytical way, is based on the fact that with the joint cooperation between the Kurds and the central governments, it is possible to turn the threats to the strategic cooperation between the Kurds and the central governments in political, military, environmental, economic and social fields. The findings of the research that has studied the strategies of cooperation between the Kurds and the central government of Iraq showed that the success of countries in one area leads to the encouragement of cooperation in other areas. This research has addressed the situation of Iraqi Kurds with the Iraqi central government as a case study.

* Ph.D. Candidate of International Relations, Department of International Relations, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, Sobhani.mail48@gmail.com

** visiting assistant professor, Department of International Relations, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author), hassanshafiee362@gmail.com

Date received: 06/02/2024, Date of acceptance: 20/05/2024

Keywords: Kurdistan Region of Iraq, Security Interdependence, Independence seeking of Iraqi Kurds, Strategic cooperation, Security Threats.

Introduction

The separation of a part of Iranian Kurdistan in the "Chaldaran" war (1514 AD) and its addition to the Ottoman state, due to the lack of cultural and ethnic similarities, the colonialists' conspiracy and the First World War and the fall of the Ottoman Empire, caused the Kurds to use the opportunities in To achieve political independence and the formation of an independent Kurdish country. Kurds have always sought autonomy, independence and the formation of an independent Kurdish country under the title of Greater Kurdistan. In this passage, the Kurds of each country have tried to become independent, at least in the same country they are in, so that the conditions for the bigger cause are provided. Therefore, at any point in time, with the weakening of the power of the central government, the Kurds of that country, relying on and hoping for foreign support, have redoubled their efforts to achieve autonomy and independence.

The Kurds, the largest group, are without an independent state, claiming a population of 50 million. Due to the identity gaps and high geopolitical weight, the Kurds turned to policies that are not aligned with their central governments, in economic, political, security, military, referendum and movement towards independence. This situation has caused many challenges between the Kurds and the central government.

Materials & Methods

This research, which was investigated in a descriptive-analytical way, is based on the fact that with the joint cooperation between the Kurds and the central governments, it is possible to reduce the threats to the strategic cooperation between the Kurds and the central governments in political, military, environmental, turned economic and social. The findings of the research that examined the cooperation strategies between the Kurds and the Iraqi central government showed that the success of countries in one area leads to encouraging cooperation in other areas.

Discussion & Result

The majority of the Kurds live in the four countries of Iran, Türkiye, Syria and Iraq. Therefore, the independence of the Kurds of each of these countries will threaten the other three countries and try to gain independence from those countries. Despite the

differences between Iran, Turkey, Iraq, and Syria, these countries have considered independence as a common regional threat and have not allowed independence for the Kurds, based on Bari Buzan's security interdependence theory. This means that the formation of an independent Kurdish state entails political, economic, military, social and environmental threats to the four Kurdish minority countries, which, if formed, will threaten the "existence" of the four countries. There are important obstacles on the way to the realization of this ideal in the domestic and foreign arenas.

According to the case study of Iraq, the fall of Saddam Hussein, the support of Iran and the United States for the Iraqi Kurds, the weakness of the Iraqi central government and the attack of ISIS, prompted the Iraqi Kurds to strive for independence by holding a referendum (2016). In relation to Iraq, the complexity and diversity in the composition and population structure of Iraq has created dense and overlapping gaps in ethnic and religious dimensions. In addition to this diversity, intertwining and overlapping ethnic-religious ties have contributed to the complexity of the political situation and the aggravation of divisions. Since the establishment of Iraq, the highest obstacle to the unity of this country has been the distinction and separation between the Arab majority and the Kurdish minority.

The population of Iraqi Kurds is estimated at around 6 million people. In 1992, the first referendum on the independence of Iraqi Kurdistan was held unofficially, and more than 98.98% of the participants voted positively for the formation of an independent Kurdish state. The second independence referendum was held on October 3, 2016, and out of 93.35 percent of the participants, 92.73 percent voted for the formation of an independent Kurdish government. This did not happen due to security interdependence. Security interdependence has made it more costly to disrupt relations. The decision of the leaders of Iraqi Kurdistan, for independence, brought division and security threats to the countries of Iraq, Turkey, Iran and Syria.

Any fundamental change and major shift in the priorities of goals requires a change in the distribution of resources. In this way, various methods change the attitude towards the classification of national goals, social, political, security, economic, cultural and military planning. If this change leads to the emergence of various crises, it will lead to a decrease in national power, and in a situation where national power is weakened, the government will not be able to maneuver much in order to achieve its goals and secure its interests in the international political scene. . Therefore, on the one hand, security interdependence does not allow independence for the Kurds of Iraq, and

on the other hand, the continuation of this process weakens the national power, which is not in line with the interests of the central government of Iraq and the Kurds.

Conclusion

If the components of security interdependence in political, economic, military, social and environmental dimensions become strategic cooperation between the Iraqi Kurds and the central government, it will not only provide the interests of both sides, but also play a positive role in providing the interests of the Kurds and the Turkish countries. Iran, Iraq and Syria will also have it. Therefore, if the Kurds transform the threats in political, economic, cultural, environmental and military dimensions into strategic cooperation with the central government, considering the interdependence of security, the interests of the central government of Iraq, Kurds and countries with Kurdish population will be secured. Kurds should consider Baghdad as the depth of their strategy. Therefore, the strategic cooperation of different areas in Iraq will solve the problems for the benefit of the Iraqi people and especially the Kurds. In this regard, if threats from security interdependence in political, economic, social, military and environmental dimensions are turned into an opportunity for strategic cooperation, the interests of all around, including the Kurds, will be secured.

Bibliography

- Braden, Kathleen and Fred Shelley (2013), *Geopolitics*, translated by Alireza Farshi and Hamidreza Rahnama, first edition, Tehran: Dore Aale Jang Publications.[in Persian]
- Bozan, Bari (1378), "People, Governments and Fear", translated by Strategic Studies Research Institute, Tehran, Strategic Studies Research Institute[in Persian]
- Bozan, Bari, Ellie Weaver, and Pop de Wilde (2006), "A New Framework for Security Analysis", translated by Alireza Tayeb, Tehran: Research Center for Strategic Studies[in Persian]
- Bozan, Bari and Eli Weaver (2008), "Regions and Powers in the Structure of International Security", translated by Rahman Kahramanpour, Tehran, Strategic Studies Research Institute[in Persian]
- Cheganizadeh, Gholam Ali and Hamed Askari Kermani (2016), "Language, action, security, security studies and the Copenhagen school", Ch 1, Tehran: Center for Political and International Studies of the Ministry of Foreign Affairs, Publishing Department[in Persian]
- Hafez Nia, Mohammad Reza, Zahra Ahmadipour and Mostafa Qadri Hajat (2011), "Politics and Space", Tehran: Papli Publications[in Persian]
- Heydari, Ahmad, Seyed Mustafa Abtahi, Hamid Ahmadi, Ahmad Sa'i, Mojtaba Maghsoudi (Summer 2018), "The holding of a referendum in the Kurdistan Region of Iraq and its effects on the Kurds of Iran, 10th year, 39th issue, Tehran, Political Research Quarterly and international[in Persian]

233 Abstract

- Zakarian, Mehdi (2016), "The United Nations and Global Security", Tehran: Khorsandi Publications[in Persian]
- Ranjbar, Maqsood (1378), "Security Considerations in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran", Chapter I, Tehran: Strategic Studies Research Institute[in Persian]
- Zarei, Bahadur (2012), "Theoretical Foundations of Political Geography with Emphasis on Islam and Iran", Tehran: Tehran University Press[in Persian]
- Zarei, Bahadur and Kamal Ranjbari Chichuran (Winter 2016), "Analysis of the challenges of the Kurdistan region and the central government of Iraq and its impact on the future of the country", Volume 47, Number 4, Tehran, Policy Quarterly[in Persian]
- Safdari, Hossein (Spring 2018), Tehran, 4th year, 12th issue, Tehran, Foreign Policy Studies Quarterly (editor's speech).[in Persian]
- Abdullah Khani, Ali (1383) "Theories of security as an introduction to planning the doctrine of national security", Volume 1, Tehran: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute[in Persian]
- Alizadeh, Imran and Zahra Pishgahifar (Spring 2019), "Environmental security and the evolution of the concept of security in the 21st century", 6th year, number 14, Tehran, Geographical perspective (human studies),[in Persian]
- Qawam, Abdul Ali (2013), "Principles of foreign policy and international politics", Tehran, Samt[in Persian]
- Qawam, Abdul Ali (2011), "Principles of Foreign Policy and International Politics", 18th edition, Tehran,[in Persian]
- Qavam, Abdul Ali (2013), "The application of theories of international relations, international politics in the field of theory and practice", first edition, Tehran: Duniya Ekhtaz Publications[in Persian]
- Robert Mandel (1377), "The Changing Face of National Security", translated by Strategic Studies Research Institute, Tehran: Strategic Studies Research Institute Publications[in Persian]
- Moshirzadeh, Hamira (2016), "Theoretical foundations of explanation and analysis of foreign policy", Tehran, Institute of Research and Development of Human Sciences, Samit Publishing[in Persian]
- Molabakhtiar, Hikmat Mohammad Karim (2012), "Kurdistan Movement and Modern Developments", translated by Adnan Hanrour, first edition, Hamdi Soleimanieh Publishing House[in Persian]
- Mirhaider, Dare, Imran Rasti, Fatemeh Sadat Mirahmadi (2012), "Fundamentals of Political Geography", Tehran: Samit Publications[in Persian]
- <https://www.asriran.com/fa/news/549219/25/4/1396> , news code 549219 , Masoud Barzani
- <https://www.bbc.com/persian/blog-viewpoints-41238883,1396>
- file:///C:/Users/Apex%20Legend/Downloads/Documents/173082892017_english%20.pdf Report of the Independent Supreme Election Commission of the Kurdistan Region of Iraq dated 9/27/2017
- <https://kurdpress.com/fa/news/9208> ,.1400 ford
- <http://kurdpress.com/fa/news/22493> , 11 azar 1400, Middle Eastern Communication Center, Prague
- <https://kurdpress.com/fa/news/23921/2/10/1400>

<https://kurdpress.com/fa/news/10030>. 9/2/1400 .Placekart, Erbil

Maghsoudi, M. (2005). Iraq after the fall of Baghdad, [In Persian], Tehran: Foreign affairs Ministry Press.

<https://www.kurdpress.com/news/11219>, 1400, Khordad,18

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های راهبردی میان کردهای ترکیه، ایران، عراق و سوریه مطالعه موردی: حکومت مرکزی عراق

حسن سبحانی*

حسن شفیعی**

چکیده

با وجود اختلاف میان ایران، ترکیه، عراق و سوریه، این کشورها، در موضوع استقلال کردها، بر اساس تئوری وابستگی متقابل امنیتی باری بوزان^۱، استقلال را، به مثابه تهدید مشترک منطقه ای دانسته و اجازه استقلال به آن‌ها را نداده‌اند. سقوط صدام، حمایت ایران و آمریکا از کردهای عراق، ضعف حکومت مرکزی عراق و حمله داعش، کردهای عراق را بر آن داشت تا با برگزاری همه پرسی (۱۳۹۶ش)، برای کسب استقلال، تلاش نمایند که این امر بدلیل وابستگی متقابل امنیتی به نتیجه نرسید. این تحقیق که به روش توصیفی-تحلیلی بررسی شده، بر آن است، با همکاری مشترک میان کردها و حکومت‌های مرکزی، می‌توان تهدیدات را به همکاری‌های راهبردی، میان کردها و حکومت‌های مرکزی در رویکردهای، سیاسی، نظامی، زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی تبدیل نمود. یافته‌های پژوهش که راهبردهای همکاری میان کردها و حکومت مرکزی عراق را مورد بررسی قرار داده است نشان داد، موفقیت کشورها در یک حوزه، به تشویق همکاری در حوزه‌های دیگر می‌انجامد. این تحقیق به صورت موردی به وضعیت کردهای عراق با حکومت مرکزی عراق پرداخته است.

* دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، گروه روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد واحد تهران شمال، تهران، ایران،
Sobhani.mail48@JMAIL.COM

** استادیار مدعو گروه روابط بین‌الملل، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،
hassanshafiee362@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۷، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۰

کلیدواژه‌ها: اقلیم کردستان عراق، وابستگی متقابل امنیتی، استقلال طلبی کردهای عراق، همکاری های راهبردی، تهدیدات امنیتی.

۱. مقدمه

جدا شدن بخشی از کردستان ایران در جنگ "چالدران" (۱۵۱۴م) و اضافه شدن به دولت عثمانی، بدلیل عدم اشتراکات فرهنگی، قومی، توطئه استعمارگران و سپس جنگ جهانی اول و سقوط امپراتوری عثمانی، موجب شد، کردها، از فرصت بدست آمده در راستای رسیدن به استقلال سیاسی و تشکیل کشور مستقل کردی استفاده نمایند. کردها، بزرگترین گروه، بدون کشوری مستقل می باشند که ادعا می کنند جمعیتی ۵۰ میلیون نفری را شامل می شوند.^۱ این در حالی است که بر اساس آمار ارائه شده در سال ۲۰۰۰، جمعیت کردها ۳۵ میلیون نفر ذکر شده است. (مخموری، ۲۰۰۵، ۱۵۱) اکثریت جمعیت کردها، در چهار کشور ایران، ترکیه، سوریه و عراق ساکن هستند. جمعیت کردهای عراق حدود ۶ میلیون نفر برآورد شده است. بعد از سقوط صدام، در سال ۱۹۹۲، اولین همه پرسی استقلال کردستان عراق، به صورت غیر رسمی (۳۰ ژانویه ۲۰۰۵)، انجام گرفت که بیش از ۹۸/۹۸ درصد شرکت کنندگان به تشکیل کشور مستقل کردی رای مثبت دادند. (ع.علیزاده، مصاحبه شخصی، ۱۵ آبان ۱۳۹۸) دومین همه پرسی استقلال در ۳ مهر ۱۳۹۶ برگزار گردید که از ۹۳/۳۵ درصد شرکت کنندگان ۹۲/۷۳ درصد به تشکیل دولت مستقل کردی رای دادند. (گزارش کمیسیون عالی مستقل انتخابات اقلیم کردستان عراق، ۲۰۱۷)

برای کشوری نامتجانس همچون عراق که نه بر اساس اراده ملی و خواست مردم، بلکه به خواست انگلستان پس از جنگ جهانی اول تشکیل شد، فدرالیسم می توانست بهترین شیوه کشورداری باشد اما در اقلیم کردستان از فدرالیسم به شیوه ای متفاوت و دور از عرف بین المللی تعبیر شد. اقلیم کردستان در قانون اساسی جایگاه و موقعیتی بدست آورد که چیزی بیش از یک سیستم فدرالیسم است. (حافظ نیا و دیگران، ۱۳۹۱، ۵۷) کردهای عراق به حدی برای استقلال تلاش کردند که مسعود بارزانی در ژوئیه ۲۰۱۷ با تهدید دولت مرکزی، عدم تحقق استقلال کردستان را با وقوع جنگ های خونین بعید ندانست و گفت: "وقتی نمی توانیم شرکای خوبی باشیم، بهتر است همانند دو همسایه صلح طلب به زندگی ادامه دهیم." (م، بازانی asriran.com, 1396, 549219)

فواد معصوم^۲ رئیس جمهور وقت عراق، دو روز قبل از برگزاری همه پرسی،

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۳۷

تشکیل یک دولت را تصمیم فردی ندانسته، بلکه آن را تصمیم بزرگی دانست که دامنه وسیعی داشته و نمی‌توان راسا در این زمینه اقدام کرد. باید در چند لایه هماهنگی بوجود آورد. با کشورهای منطقه ای تفاهمی نداریم. باید نظر، کشوری را که از آن جدا می‌شویم را جلب و با آن توافق کنیم. (صفدری، ۱۳۹۸، ۹)

بر اساس نظریه وابستگی متقابل باری بوزان این بدان معناست که تشکیل یک کشور مستقل کردی، تهدیداتی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و زیست محیطی برای چهار کشور دارای اقلیت کرد دنبال دارد که در صورت شکل‌گیری، این امر علت "وجودی" چهار کشور را مورد تهدید قرار می‌دهد. بنابراین موانع مهمی بر سر راه تحقق این آرمان در عرصه داخلی و خارجی وجود دارد. در حوزه داخلی، اختلافات میان کردهای عراق و کردهای عراق با دولت مرکزی عراق (در سه حوزه سرزمینی، اقتصادی و سیاسی)، تنگنای ژئوپلیتیکی، فساد و وابستگی اقتصادی، اختلاف میان رهبران و احزاب کرد و در حوزه خارجی، مخالفت بازیگران منطقه ای و بین‌المللی، به عنوان موانع اصلی استقلال اقلیم کردستان عراق می‌باشند. بر این اساس کشورهای ترکیه، ایران، عراق و سوریه علی‌رغم اختلافات و رقابت‌های موجود میان خود، برای رفع تهدیدات سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و زیست محیطی تلاش کرده‌اند، برای کسب استقلال سیاسی را بر اساس نظریه وابستگی متقابل امنیتی ناکام گذاشته‌اند. این مقاله به این موضوع می‌پردازد که چگونه می‌توان بر اساس نظریه وابستگی متقابل امنیتی باری بوزان، راهبردهای وابستگی متقابل امنیتی، عدم تحقق استقلال کردستان عراق را به همکاری‌های راهبردی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و زیست محیطی تبدیل نمود.

۲. پیشینه پژوهش

تهدیدات و پژوهش‌های زیادی در رابطه با تهدیدات و چالش‌های استقلال کردستان عراق از جمله؛ چالش‌های اقلیم کردستان عراق و حکومت مرکزی و تاثیرات آن بر آینده کشور، تحلیل بازیگر در پژوهش‌های راهبردی و ملاحظات استراتژیک تهدیدات استقلال کردستان عراق بر ایران یا ترکیه انجام گرفته است که بیشتر به چالش‌ها و تهدیدات امنیتی حاصل از استقلال کردهای عراق به کشورهای ایران و ترکیه پرداخته شده است. هیچکدام از پژوهش‌های صورت گرفته به راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های راهبردی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و زیست محیطی میان کره‌ها و حکومت‌های مرکزی نپرداخته‌اند.

۳. چهارچوب نظری

در پاسخ به انتقادات وارده بر واقع گرایی کلاسیک بعد از جنگ جهانی دوم (دهه ۱۹۷۰)، نوواقع گرایی شکل گرفت. کنت والتز (WALTZ) مهم ترین نماینده نوواقع گرایی، نظریه ای ارائه کرد که بحث اصلی آن این بود که ساختار نظام بین الملل به دلیل فقدان مرجع اقتدار مرکزی برای تامین امنیت واحدها، دولت ها را به سمت امنیت جویی سوق می دهد. (مشیرزاده، ۱۳۹۶، ۲۴) قبل از شکل گیری حوزه ای با نام مطالعات امنیتی، تنها مرجع امنیت، دولت و تنها تهدید متوجه دولت نیز تهدید نظامی بود. به تدریج، در سیر تکوین این حوزه مطالعاتی و به طور مشخص در ارتباط و پاسخ به مسائل و مشکلات روز عرصه بین المللی، گرایش هایی برای وارد ساختن مسائلی دیگر و در واقع، در پیش گرفتن رویکرد امنیتی نسبت به مسائلی غیر از مسائل نظامی قوت گرفت. (چگنی زاده و همکاران، ۱۳۹۶، ۲۶۱ و ۲۶۲)

در این راستا مکتب کپنهاگ تنها رهیافتی است که مطالعات امنیت ملی را، از مسائل صرف نظامی و دفاعی، به سایر حوزه ها کشانده و با تعریف موسع از امنیت، تهدیدات امنیتی را به پنج بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی گسترش داد. آنچه امروز با عنوان مکتب کپنهاگ از آن یاد می شود، در حقیقت حاصل هم فکری دو جریان عمده در نظریه سیاست بین الملل و مطالعات امنیتی بود که از اوایل دهه نود قرن گذشته میلادی شکل گرفت. باری بوزان ضمن پذیرش تصویر والتز از سطوح، معتقد است از یک سو امنیت به عنوان یک مفهوم رابطه ای، نیازمند درک روابط بین سطوح است و از طرف دیگر، اکتفا به سطح سیستم موجب شکل پیچیده ای از کل گرایی می شود که کمکی به درک پویای امنیت نمی کند. بنابراین، او به سطح منطقه رجوع می کند و آن را به عنوان واسطی میان سطح دولت ها و سطح سیستم در نظر می گیرد. طبق تعریف او، منطقه عبارت است از: "یک زیر سیستم مشخص و معنادار از روابط امنیتی که در میان مجموعه ای از دولت هایی وجود دارد که تقدیرشان به واسطه هم جواری جغرافیایی به یکدیگر پیوند خورده است." (چگنی زاده و همکاران، ۱۳۹۶، ۲۷۵) این رویکرد مکتب کپنهاگ به نوعی یادآور صورت بندی استفان والت از موازنه تهدید است. در واقع بازیگرانی که در یک منطقه خاص تعامل دارند، به لحاظ تاریخی و ژئوپلیتیکی خود را در معرض الگوهای مشابهی از امنیتی نمایی می بینند و یک مجموعه امنیتی (SECURITY COMPLEX) را تشکیل می دهند. بر این اساس، عامل اساسی تعیین کننده در تعریف مجموعه امنیتی، سطح بالایی از تهدید و ترس متقابل میان دو یا چند دولت عمده است که به طور متقابل احساس می شود. در نتیجه، این گروه از بازیگران امنیتی به یک

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۳۹

مجموعه امنیتی شکل می‌دهند که به نظر بوزان شامل مجموعه ای از دولت‌ها می‌شود که دغدغه‌های امنیتی اصلی آن‌ها اساساً به قدری به یکدیگر مرتبط است که نمی‌توان امنیت ملی هر کدام را به صورت مجزا از دیگری ملاحظه کرد. (چگنی زاده و همکاران، ۱۳۹۶، ۲۷۵)

بوزان معتقد است با وجود آنا‌رشی در نظام بین‌الملل، دولت‌ها دریافته‌اند که امنیت ملی همه کشورها در ارتباط با تامین امنیت دیگران خواهد بود. بنابراین سعی دارند که امنیت سایر بازیگران را به رسمیت بشناسند. از آنجا که ناامنی اغلب رابطه نزدیکی با مجاورت دارد، این وابستگی متقابل در همه جا یکسان نیست. آنا‌رشی در کنار فاصله و تنوع جغرافیایی به الگویی از خوشه‌ها (مجموعه‌ها)ی منطقه‌ای منجر می‌شود که در آن، وابستگی متقابل امنیتی میان دولت‌های درون مجموعه به مراتب شدیدتر از وابستگی متقابل امنیتی میان دولت‌های خارج از آن است. (بوزان، ویور ۱۳۸۸، ۵۷) بوزان و ویور می‌گویند؛ میل به منطقه‌ای بودن وابستگی متقابل امنیتی، به شدت متأثر از قدرت واحدهای مورد نظر است. ابرقدرت‌ها در روابط امنیتی خود تا حد زیادی ورای منطق جغرافیا و نزدیکی عمل می‌کنند. در انتهای دیگر طیف قدرت، دولت‌هایی قرار دارند که قابلیت‌های محدود آن‌ها منافع امنیتی و فعالیت‌های آن‌ها را تا حد زیادی به همسایگان نزدیک آن‌ها محدود می‌کند. معمولاً قدرت‌های کوچکتر احساس می‌کنند در یک مجموعه امنیتی منطقه‌ای به همسایگان خود گره زده شده‌اند. (بوزان، ویور ۱۳۸۸، ۵۷) همه دولت‌های موجود در نظام در شبکه‌ای جهانی از به هم وابستگی امنیتی گرفتارند. ولی از آنجا که بیشتر تهدیدات سیاسی و نظامی در مسافت‌های کوتاه راحت‌تر منتقل می‌شوند تا از راه دور... بیشتر دولت‌ها از همسایگان‌شان بیش از قدرت‌هایی که با آن‌ها فاصله دارند می‌هراسند؛ در نتیجه، به هم وابستگی امنیتی در کل نظام بین‌الملل به هیچ وجه به شکل یکسانی توزیع نشده است. الگوی معمول به هم وابستگی امنیتی در نظامی بین‌المللی که دارای تنوع جغرافیایی ولی آنا‌رشیک یا فاقد قدرت فائقه مرکزی است به صورت دسته بندی‌های منطقه‌ای است که ما آن‌ها را مجموعه‌های امنیتی می‌نامیم. بنابراین باید نوعی الگوی سرزمینی مشخص در زمینه به هم وابستگی امنیتی وجود داشته باشد که اعضای مجموعه امنیتی را از دیگر دولت‌های همسایه متمایز کند و این الگو باید آن اندازه نیرومند باشد که معیار گنجاندن دولت‌ها در مجموعه یا کنار گذاشتن شان از آن را در حد معقولی روشن سازد. (بوزان و همکاران، ۱۳۸۶، ۳۵)

مکتب کپنهاگ پس از طرح مسئله وابستگی متقابل امنیتی و ناکارآمد بودن سیاست‌های امنیتی خودمحرورانه، مشکل موجود در این چارچوب را مطرح نموده و برای آن راه حل ارائه

می دهد. نظریه پردازان این مکتب مطرح می نمایند که مشکل این است که منطق وابستگی متقابل ما را به سوی دیدگاه های پیچیده تر می کشاند. بدین معنا که اگر امنیت هر یک از دولت ها به امنیت همه مربوط است، پس هیچ چیز را نمی توان بدون درک همه فهمید، در حالی که چنین دستور کار بزرگی مطالعه امنیت را در این چارچوب امری غیر واقع بینانه خواهد نمود. بوزان و همکارانش، راه حل را محدودسازی سطح وابستگی متقابل می دانند و معتقدند: "چون واقعیت وابستگی متقابل غیر قابل انکار است تنها راه امیدوار کننده برای دستیابی به تعریف قابل فهم از موضوعات این است که آن را بیش از حد بزرگ ننماییم". برای انجام این کار، آن ها یافتن سلسله مراتبی از سطوح تحلیل در درون سیستم بین المللی را ضروری می دانند و به دنبال آن، با غیرقابل اتکا دانستن سطح بین المللی، سطح منطقه ای را بهترین وضعیت برای منطقی نمودن وابستگی متقابل امنیتی معرفی می نمایند. (عبداله خانی، ۱۳۸۳، ۱۵۶ و ۱۵۷) وابستگی متقابل باعث می شود که بر هم زدن روابط پرهزینه تر و بکارگیری ابزارهای جدیدی برای اعمال نفوذ بر یکدیگر فراهم گردد. (بوزان، ۱۳۷۸، ۱۷۷) در شبکه کلی وابستگی متقابل امنیتی، می توان انتظار مشاهده الگوهای ناشی از خطوط متفاوت دوستی و دشمنی را داشت. مجموعه امنیتی در جایی وجود دارد که روابط امنیتی گروهی از کشورها را از بقیه جدا کرده و به هم پیوند بزند و این به سبب ماهیت نسبتا شدید درونی و ضعف نسبی کنش و واکنش های امنیتی خارجی بین همسایگان است. شدت وابستگی متقابل امنیتی در بین اعضای مجموعه در مقایسه با شدت این رابطه میان آن ها و دول خارج از مجموعه، بیشتر است. (بوزان، ۱۳۷۸، ۲۱۹)

گسترش روند تجزیه طلبی توسط اقوام و گروه ها به خصوص کردها، در کشورهای ایران، ترکیه، عراق و سوریه، با عنایت به همجواری و نزدیکی جغرافیایی، پیوندهای نژادی و خانوادگی، دخالت ابرقدرت ها و... دنبال می شود که در صورت تحقق در یکی از این کشورها، می تواند بعنوان الگویی برای کردهای سایر کشورها قرار گیرد. بنابراین مفهوم وابستگی متقابل امنیتی، مفهوم مناسبی برای توضیح چرایی همکاری میان کشورهای ایران، ترکیه، عراق و سوریه علیه استقلال کردستان عراق است. به تعبیر بوزان این کشورها به واسطه همجواری جغرافیایی به هم پیوند خورده اند. در نتیجه دغدغه های اصلی شان به قدری به یکدیگر مرتبط است که نمی توان امنیت ملی هر کدام را مجزا از دیگری ملاحظه کرد.

۴. تهدیدات وابستگی متقابل امنیتی و همکاری‌های راهبردی اقلیم کردستان و حکومت مرکزی عراق

عراق از سه حوزه جغرافیایی با مردم کاملاً متفاوت شکل گرفته است. حوزه مرکزی آن اعراب سنی مذهب، جنوب از آن شیعیان و شمال در اختیار کردهاست. پیچیدگی و تنوع در ترکیب و ساختار جمعیتی عراق، شکاف‌های متراکم و متداخلی را در ابعاد قومی و مذهبی رقم زده است. در تقسیم بندی دینی - مذهبی، جامعه عراق، از گروه‌های شیعه، سنی، مسیحی، ایزدی، شبک و صائبی تشکیل شده است. به لحاظ قومی نیز ترکیبی از گروه‌های قومی کرد، عرب و ترکمان است. در کنار این تنوع، در هم تنیدگی و پیوندهای متداخل قومی - مذهبی به پیچیدگی اوضاع و احوال سیاسی و تشدید شکاف‌ها کمک کرده است. (Maghsoudi, 2005, 126)

عرب‌ها و کردها علی‌رغم اشتراک در دین، در تاریخ، زبان، نژاد، فرهنگ و آرمان‌های سیاسی متفاوت می‌باشند، به طوری که از زمان تأسیس عراق، بالاترین مانع در راه وحدت این کشور، تمایز و جدایی بین اکثریت عرب و اقلیت کرد زبان بوده است. با عنایت به اینکه هرگونه دگرگونی اساسی و جابجایی عمده در اولویت‌های اهداف، مستلزم دگرگونی در توزیع منابع است. بدین ترتیب شیوه‌های گوناگون نگرش نسبت به طبقه بندی اهداف ملی، برنامه ریزی‌های اجتماعی، سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی را دگرگون می‌کند. اگر این تغییر به بروز بحران‌های گوناگون منجر شود، کاهش قدرت ملی را در پی می‌آورد و در وضعیتی که قدرت ملی رو به ضعف نهاده باشد، دولت نمی‌تواند برای تحقق اهداف و تأمین منافع خویش در صحنه سیاست بین‌الملل مانور چندانی داشته باشد. (قوام، ۱۳۹۱، ۶۳) بنابراین از یک سو وابستگی متقابل امنیتی اجازه استقلال به کردهای عراق را نمی‌دهد و از سوی دیگر ادامه این روند، قدرت ملی را تضعیف می‌نماید که این موضوع در راستای منافع حکومت مرکزی عراق و کردها نمی‌باشد. (کردها با توجه به شکاف‌های هویتی با جهان عرب و وزن ژئوپلیتیکی بالا، به سیاست‌های غیر همسو با حکومت مرکزی در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، امنیتی، نظامی، رفراوند و حرکت به سوی استقلال روی آوردند) این وضعیت باعث به وجود آمدن چالش‌های متعددی بین اقلیم کردستان و حکومت مرکزی عراق شد. (زارعی و همکاران، فصلنامه سیاست، ۱۳۹۶، ۹۱۰) اگر کردها تهدیدات در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، زیست محیطی و نظامی را با توجه به وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های راهبردی با حکومت مرکزی تبدیل نمایند، منافع حکومت مرکزی عراق، کردها و کشورهای دارای جمعیت کرد تأمین خواهد گشت. مسعود بارزانی رییس وقت اقلیم کردستان عراق، در

جلسه فراکسیون های سیاسی مورخ ۲۰۱۰/۱۱/۸ در رابطه با تعامل و همکاری با حکومت مرکزی عراق گفت: بغداد عمق استراتژی ما است. بر اساس اقدامات رژیم های گذشته این همه ویرانی بر سر مردم عراق آمد، لازم است کاری جدی برای بنیاد نهادن عراقی نو و به ویژه بازگشت اطمینان در میان مردم و لایه های سیاسی انجام گیرد. جلال طالبانی رییس جمهور وقت عراق، این جلسه را تاریخی قلمداد کرده که در آن مسئولین برای نجات عراق و رهایی از بحران تلاش می کنند. مالکی نخست وزیر وقت نیز این گونه هماهنگی ها و جلسات را تقویت عراق در سطح بین المللی قلمداد کرد. (پشتیوان، ۲۰۱۵) این امر نشان می دهد که هر گاه مسئولین عراقی خواسته اند، با همکاری، مشکلات بزرگی را حل کرده اند. بنابراین همکاری های راهبردی اطراف مختلف در عراق، موجب حل مشکلات به نفع مردم عراق می شود.

۱.۴ بررسی وضعیت تهدیدات در حوزه سیاسی

نبود همکاری و تعامل میان اقلیم کردستان عراق و حکومت مرکزی با توجه به نظریه وابستگی متقابل امنیتی موجب مخدوش شدن ثبات سیاسی، تضعیف حاکمیت ملی، تضعیف قدرت ملی (با به هم ریختن وسعت، شکل، وضع طبیعی مرزها و وضعیت اقلیمی قدرت ملی نیز کاهش می یابد، (قوام، ۱۳۷۳، ۸۷)، کاهش اقتدار و قدرت حکومت مرکزی، کاهش نقش دموکراسی، افزایش ناسیونالیسم قومی، عدم استقرار جامعه مدنی، عدم استقرار نظام شهروندی، کاهش مشارکت عمومی، عدم مشروعیت و مقبولیت مردمی خواهد داشت. (رنجبر، ۱۳۷۸، ۱۷۵) این در حالی است که تبدیل تهدیدات وابستگی متقابل امنیتی به همکاری های راهبردی، ثبات سیاسی، حاکمیت ملی، قدرت ملی، اقتدار و قدرت حکومت مرکزی، افزایش نقش دموکراسی، کاهش ناسیونالیسم قومی، استقرار جامعه مدنی، استقرار نظام شهروندی، افزایش مشارکت عمومی، مشروعیت و مقبولیت مردمی، اعتبار ملی، توسعه روند سیاسی و اقتصادی، آسیب ناپذیری در برابر هجوم خارجی، داشتن متحدان قوی، موفقیت های چشمگیر اقلیم و حکومت مرکزی عراق در ابعاد مختلف و اتخاذ راهبردهای مستقل و بسیار موثر را به دنبال خواهد داشت. در نتیجه کشور عراق شاهد کاهش مداخلات بیگانگان در عرصه مسایل قومی، کاهش حضور بازیگران قدرتمند و دشمنان منطقه ای از جمله آمریکا و اسرائیل در عراق، کاهش فشارهای کلی سیاسی و محدودیت ها از طرف شهروندان بر دولت، حل مشکلات در روابط پایدار با همسایگان، کاهش افراطی گری و فعالیت های تروریستی، جلوگیری از منازعه و

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۴۳

نامنی پایدار در منطقه، افزایش قدرت نفوذ در اذهان ملت، تقویت قدرت پاسخگویی به مردم، افزایش جایگاه بین‌المللی و نفوذ بیشتر عراق در جهان خارج، تقویت جایگاه و موقعیت ژئوپلیتیکی، کاهش همگرایی مخالفان، ایجاد توازن، حاکمیت قانون، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، تاثیرگذاری مثبت بر افکار عمومی کشورهای همسایه، جلوگیری از تجزیه عراق، حمایت از رقابت‌های محلی، رهایی از بی‌هویتی و انکار هویت ملی، ملت خواهد شد. کرد همواره با پدیده‌ای بنام بی‌هویتی یا انکار هویت ملی روبرو بوده است. (ملا بختیار، ۲۰۱۲، ۱۰) جنین هنیس - پلاسخارت، نماینده ویژه دبیرکل ملل متحد در هیئت مساعدت سازمان ملل متحد برای عراق (یونامی) طی سخنرانی خود در کنفرانس "اتحاد و قانون اساسی" گفت:

تقویت اقلیم کردستان، موجب تقویت عراق در سطح داخلی و خارجی می‌شود و قدرت داخلی منجر به قدرت خارجی خواهد شد. انعطاف نشان دادن و ایجاد تعادل میان دیدگاه‌های مختلف و منافع متضاد راه را برای موفقیت ماندگار و طولانی مدت، هموار می‌سازد. اتحاد با تک‌صدایی متفاوت است و باید در جامعه دموکراتیک، راه برای شنیده شدن صداهای متفاوت باز باشد و صداهای مخالف هرگز تهدید محسوب نشده و حتی منبع قدرت نیز به شمار می‌آید. عراق می‌تواند با اتحاد داخلی جایگاه خود را از نظر حقوق، آزادی‌های اساسی و پیشرفت چشمگیر در اصلاحات اقتصادی و امنیتی، تقویت سازد و علی‌رغم وجود تفاوت‌هایی که از میان بردن آن‌ها دشوار است، گفت‌وگوهای جدی را آغاز کند و یا اینکه در رسیدن به اتحاد داخلی شکست خورده و همه دستاوردهای خود را به خطر بیندازد. (پلاسخارت، ۱۴۰۰)

همانگونه که نماینده ویژه دبیرکل سازمان ملل نیز بیان کرده است، عدم همکاری‌های راهبردی ضمن اینکه مانع آزادی‌های اساسی و پیشرفت می‌گردد در نهایت همه دستاوردها را نیز با خطر مواجه می‌نماید. بنابراین تنها با مد نظر قرار دادن همکاری‌های راهبردی است که هم دولت مرکزی و هم حکومت اقلیم می‌توانند به موفقیت‌های چشمگیری دست یابند. از مزایای همکاری‌های راهبردی در بعد سیاسی، جلوگیری از وابستگی به کشورهای خارجی از جمله آمریکا و کشورهای همسایه با آن می‌باشد. تجربه نشان داده است به هیچ وجه نمی‌توان به آمریکا و غرب تکیه کرد. زیرا، آمریکا بارها پشت دوستان و متحدین خود را خالی کرده است و بعید نیست سناریوی خروج، همانند خروج آمریکا از افغانستان در عراق نیز تکرار گردد. رابرت فورد، سفیر سابق آمریکا در سوریه، در واکنش به مسئله استقلال کردها و نقش آمریکا در آن گفت: تجربه دخالت ۲۰ سال گذشته آمریکا در عراق، سوریه و لیبی نشان داد که آمریکا در جایگاهی نیست که بخواهد مرزهای سیاسی را ترسیم کند. زیرا در انجام چنین

اقداماتی خوب عمل نمی کند. (فورد، ۱۴۰۰) برهم صالح رییس جمهور سابق عراق معتقد است، آمریکا و اروپا ضد استقلال کردستان نیستند، بلکه آمریکا نمی تواند با ایران، ترکیه و عراق مخالفت کند. در صد سال گذشته کرد، قدرت دولت شدن نداشته، پیشرفت نکرده، اجتماع عشایری و قبیله ای بوده است. اما اکنون، کردها، تغییر اساسی کرده اند. امروز کرد عراق، عامل اساسی در عراق است. کردهای ترکیه و سوریه نسبت به قبل خیلی پیشرفت کرده اند. کردهای ایران نیز در آینده با این وضعیت مواجه خواهند شد. کردها برای پیشرفت، باید با حکومت های مرکزی خودشان توافق نمایند. اقلیم کردستان هم باید با حکومت مرکزی عراق همکاری و تعامل نماید. (برهم صالح، مصاحبه شخصی، خرداد ۱۴۰۰) حمه حاج محمود رییس حزب سوسیال دمکرات کردستان عراق وضعیت بوجود آمده برای کردها را، در درجه اول اشتباه خود کردها دانسته و می گوید. این اشتباه مربوط به ایران، ترکیه، سوریه، عراق و یا انگلیس و آمریکا نمی باشد. کردها از سلطان سلیم حمایت کردند. اما وقتی سلطان سلیم، شاه اسماعیل را شکست داد، کردها را اعدام کرد. هم اکنون کردستان عراق به چهار قسمت تقسیم شده، اتحادیه میهنی و حزب دمکرات، هر کدام بخشی از کردستان را در اختیار دارند. قسمتی تحت تسلط حکومت مرکزی و بخشی در دست پ ک ک است. این امر به گونه ایست که حتی رییس اقلیم هم نمی تواند بدون اجازه پ ک ک، به محل های استقرار آن ها برود، باید از آن ها اجازه بگیرد. وضعیت عراق نشان می دهد، کردهای چهار پارچه نمی توانند با هم باشند، بنابراین بهترین راه این است که کردها، با حکومت های مرکزی خودشان به توافق برسند. (حمه حاج محمود، مصاحبه شخصی، دی ۱۴۰۰) حق و تو، حق داشتن نیروهای مسلح، سیاست خارجی مستقل، امکان تصمیمات گسترده در زمینه های اقتصادی، امنیتی و... که به هیچ یک از این اختیارات در سایر نظام های فدرال اجازه داده نمی شود و اقلیم کردستان از این بابت یک استثنا است. (میرحیدر و همکاران، ۱۳۹۲، ۲۱۰) با این حال نوشیروان مصطفی رهبر فقید جنبش تغییر، می دانست که برگزاری رفراندوم و استقلال کردستان عراق، تهدید امنیتی چهار کشور ایران، ترکیه، عراق و سوریه را به دنبال داشته و این کشورها با اقدام متقابل اجازه چنین کاری را نخواهند داد. بنابراین استقلال کردستان عراق را، بسان اشتباه تاریخی اسرائیل در اعلام موجودیت خود، بعنوان کشور دانسته که در پی آن، خود را در میان همه کشورهای همسایه در محاصره قرار داده و همه همسایگان را دشمن خود کرده، به طوری که خواب راحت ندارد، تعبیر می کرد. (ع.علیزاده، مصاحبه شخصی، ۱۵ آبان ۱۳۹۸) پرفسور برزنجی بر این نظر می باشد که برای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری های راهبردی اول نیاز به

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۴۵

بینش فرا قومیتی وجود دارد. بینشی که مشکلات تاریخی را دور بزند. نه اینکه در اندیشه و عمل فرد، بیاورد. باید دولتی جدید، مبتنی بر اصل شهروندی بدون حساسیت‌های قومی مذهبی و منطقه‌ای بوجود آورد و فرصت یکسان برای شکوفایی اقتصادی و پست‌های سیاسی فراهم کرد. تبعیضی در واگذاری پست‌های کلیدی قایل نشد و این مرحله گذار را با اصلاحات جدی، طی نمود. اکنون شاهد یک گسست حقیقی با گذشته تراژدی هستیم. باید نسبت به گذشته، گسست، و نسبت به آینده، گذشت داشت و برای خدمت، هدف بالا را مد نظر قرار دهیم. شکاف عدم اطمینان، باید با درایت مسئولین برطرف شود. (ص، برزنجی، مصاحبه شخصی، خرداد ۱۴۰۰) همکاری‌های راهبردی اقلیم و حکومت مرکزی در نهایت، منجر به از میان رفتن منافع متضاد و یا متنوع دو طرف، ایجاد دموکراسی و ثبات سیاسی شده و در نتیجه به امنیت انسانی کمک می‌کند. چرا که فضای باز برای رقابت‌های سیاسی، امکان حل و فصل دوستانه و مدیریت مناقشات را فراهم می‌آورد. (قوام، ۱۳۹۳، ۵۹ و ۵۵) عراق و اقلیم کردستان با بهره‌گیری از موقعیت فدرالی خود ضمن حفظ قدرت سیاسی، قادر خواهند بود، انسجام درونی و قدرت واقعی بیشتری به دولت داده و از تنش‌های درونی آن بکاهند. یک دولت فدرال، ضمن آن که پیوند درونی هماهنگ تری دارد، خود ابزاری، برای حفظ کثرت‌گرایی (pluralism) و حراست از حقوق فردی در برابر اقتدار دولت مرکزی می‌باشد. پس گروه‌های قومی و مذهبی از اختیارات و آزادی‌های بیشتری برخوردار می‌گردند. (زارعی و همکاران، فصلنامه سیاست، ۱۳۹۶، ۹۱۲) مورد دیگر دست‌یابی به هویت دولت - ملت است. مقوله دولت - ملت سازی با توسعه و ثبات سیاسی در یک کشور ارتباط تنگاتنگی دارد، به طوری که وقتی از دولت - ملت سازی بحث می‌شود در واقع یک فرایند توسعه‌ای و رو به جلو است و یکی از شاخص‌های دستیابی به دولت - ملت سازی را باید در میزان دستیابی آن کشور به سطح مطلوبی از ثبات سیاسی جست و جو کرد. دولت - ملت سازی فرایندی در جهت نیل به قدرت و شیوه اعمال قدرت بر جامعه هست. حال اگر در کشوری ثبات سیاسی تامین نگردد، یکی از شرایط اولیه و اساسی نیل به چنین قدرتی دچار نقصان بوده و فرایند دولت - ملت سازی با مشکل و رکود مواجه می‌گردد. (زارعی، ۱۳۹۲، ۱۰)

۲.۴ بررسی وضعیت تهدیدات در حوزه اقتصادی

روند کسب درآمد اقلیم ۸۰ درصد از نفت، ۱۰ درصد از کشاورزی، ۴ درصد از گردشگری و ۶ درصد از خدمات و صنایع می‌باشد. (مرکز ارتباطات خاورمیانه پراگ، ۱۴۰۰) بر اساس تئوری

وابستگی متقابل، در دنیای معاصر فواید و منافع تجارت و همکاری میان دولت‌ها به شدت از رقابت نظامی و کنترل سرزمین فراتر رفته است. (رنجبر، ۱۳۷۸، ۶۵) هدف امنیتی در این رابطه افزایش سلامت اقتصاد ملی از طریق بهبود نسبی آن در مقایسه با شرایط اقتصاد در گذشته، و بهبود شرایط فعلی آن در مقایسه با دیگر کشورها می‌باشد. همانطوری که "نارو" (Thurow) به خوبی نشان داده است، پایان جنگ سرد از بسیاری جهات، باعث شده که رقابت نظامی جای خود را به رقابت اقتصادی بدهد. (ماندل، ۱۳۷۷، ۱۱۵) در این میان، شکل‌گیری اقلیم کردستان عراق و اقدامات گسترده حکومت آن، برای گسترش مناسبات اقتصادی با کشورهای مختلف جهان و تلاش برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی، موجب رونق و شکوفایی اقتصاد آن منطقه شده و فاصله اقلیم کردستان، از حیث شاخص‌های اقتصادی با دیگر مناطق کردنشین منطقه را بیشتر نموده و موجب بالا رفتن مطالبات کردها شده است. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۸، ۳۴۲)

با حمله داعش و برگزاری فرماندم استقلال در اقلیم کردستان عراق، تهدیدات اقتصادی که از ناحیه، نظریه وابستگی متقابل امنیتی، متوجه کشورهای ایران، ترکیه، عراق و سوریه بود، موجب جدا شدن کرکوک از اقلیم کردستان عراق و بدتر شدن وضعیت اقتصادی نسبت به گذشته شده و شاخص‌های اقتصادی در کردستان عراق افت نمود. این تهدیدات از لحاظ اقتصادی، موجب رقابت کشورهای همسایه، خرید نفت و گاز به قیمت خیلی پایین‌تر از نرخ جهانی، تسلط بر انرژی اقلیم، تشدید مشکلات اقتصادی، عدم پرداخت بودجه توسط دولت مرکزی به دلیل اختلاف، عدم خروج آوارگان عراقی و سوری از اقلیم، فشارهای جمعیتی، فقدان فرصت‌های شغلی، طرح موضوع لامرکزی (دو اداره ای)، افزایش مالیات بر ارزش افزوده، سرمایه‌گذاری نادرست و بی‌رویه، رانت خواری، بدهی‌های خارجی، اعتراضات مردمی، حجیم شدن دولت، کم‌رنگ شدن نقش کردها در اداره امور کشور و مشارکت آنان در فرآیند توسعه و نوسازی، افزایش قاچاق، عقب‌ماندگی کردستان با توجه به نگاه امنیتی، گرایش منابع اقتصادی به سمت سوداگری تا تولید، رقابت ناسالم فعالیت‌های فرودگاهی، پیشی گرفتن در صادرات مواد اولیه با عنایت به حمایت کشورهای قدرتمند، جذب سرمایه‌گذاری‌های غیر مولد، تاثیر منفی در بخش توریسم، تحریم اقتصادی، تخریب سرچشمه و منابع تولید، کاهش منابع ارزی و قرار گرفتن اسرائیل در هسته اقتصادی منطقه شد. بر اساس وابستگی متقابل امنیتی، تهدیدات از بعد اقتصادی به چهار کشور دارای اقلیت کرد، این اجازه را نمی‌دهد که کردها به استقلال سیاسی دست پیدا کنند. بنابراین، اگر در حوزه اقتصادی، وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های راهبردی با حکومت مرکزی تبدیل گردد. تدوین سیاست‌ها در جهت

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۴۷

رشد فراگیر اقتصادی، بخش خصوصی پویا و سیاست‌های اجتماعی که به کاهش فقر منجر می‌شود (قوام، ۱۳۹۳، ۶۷) را خواهیم داشت. بهترین راه برای پویایی اقتصاد در اقلیم کردستان عراق این است که کردها، به چارچوب سیاست‌های اقتصادی دولت مرکزی به شرط برقراری عدالت، شفافیت در اختصاص بودجه و برنامه‌های توسعه، پایبند بوده و در مقابل دولت مرکزی عراق در نحوه کاربرد آن پاسخ‌گو بوده و با فساد مبارزه موثر نماید. بعنوان مثال علی شمیدین نماینده حزب دمکرات ترقی خواه کردستان سوریه می‌گوید، در مناطق کردنشین سوریه، نفت وجود دارد اما اکثر کارکنانش از سایر مناطق آورده شده و کردها فقیرترین مردم در سوریه بوده و تنها بیماری سرطان، حاصل از بهره برداری غیر اصولی از منابع، نصیب آن‌ها گردیده است. (ع. شمیدین، مصاحبه شخصی، دی ماه ۱۴۰۰) مساله بودجه سالانه عراق، سال هاست که مورد اختلاف بغداد و اربیل قرار دارد. اربیل خواهان حق مالی بیشتر بوده و مدعی است بغداد این حق را پرداخت نمی‌کند، از سوی دیگر، بغداد مدعی است آمارهای اقلیم، نادرست و مطابق با واقعیت نبوده و اقلیم حتی حق واقعی دولت فدرال از فروش نفت خود را نمی‌دهد. اقلیم به دلیل اینکه دولت مستقلی نیست در زمینه ارتباط اقتصادی با نهادهای مالی و اقتصادی جهانی همچون صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی با مشکل روبه‌رو است. مساله بودجه و اهمیت پیوستن به قانون بودجه فدرال و ارسال عوارض مالی به اقلیم کردستان از مسایل و مشکلات دیگر حکومت مرکزی و اقلیم است. فروش نفت از طریق سازمان بازاریابی نفت عراق (SOMO) و توافق نفت در برابر پول، استقرار نظام مالیاتی، احداث کارخانه‌ها، پالایشگاه‌ها، جاده‌ها، بزرگراه‌ها، فروشگاه‌های بزرگ، هتل‌های درجه یک، گسترش تجارت مرزی، ارتقای شاخص‌های اقتصادی، جلوگیری از تسلط ترکیه، اسرائیل و ... بر منابع نفت و گاز از مزایای دیگر همکاری‌های راهبردی در بعد اقتصادی میان اقلیم و دولت مرکزی عراق خواهد بود.

۳.۴ بررسی وضعیت تهدیدات در حوزه اجتماعی

کردها با حکومت مرکزی عراق دارای دو چالش ساختاری و کارکردی می‌باشند. ساختار اجتماعی کردها از نظر قومی، فرهنگی، زبانی و نژادی با اعراب کاملاً متفاوت هستند. حس وطن‌خواهی مشترکی بین اعراب و کردها وجود ندارد. کردها هویت خود را به ریشه‌های قومی و نژادی مرتبط می‌دانند و با توجه به اینکه نقش هویت قومی نسبت به مذهب در مناطق کردنشین عراق قوی‌تر است در نتیجه مذهب هم، از پتانسیل به وجود آوردن حس مشترک

بین کردها و اعراب برخوردار نبوده است. (زارعی و همکاران، فصلنامه سیاست، ۱۳۹۶، ۹۱۸) بخش های مختلف عراق را، الزامات راهبردی و جغرافیایی به هم پیوند می دهد، نه تجربه زیست مشترک مسالمت آمیز برآمده از یک آگاهی کلان ملی در بین اقوام، بنابراین سیاست در عراق، همواره به عنوان تلاش گروه های قومی- مذهبی برای کسب قدرت بیشتر و رقابت بر سر کنترل قدرت بوده است. تهدیدات اجتماعی را به راحتی نمی توان از تهدید سیاسی جدا کرد. با عنایت به تئوری وابستگی متقابل امنیتی، در صورت عدم تعامل و همکاری راهبردی میان اقلیم کردستان عراق و حکومت مرکزی، تهدیداتی شامل پیر هزینه بودن فعالیت های اجتماعی و فرهنگی در جامعه، تبدیل جامعه به سیاسی بازان، سرگشتگی، گم گشتگی و از خود بیگانگی فرهنگی نسل جوان، ناکارآمدی نهادهای تبلیغی، رسانه ای در تعریف و ایجاد قالب های جاذب و مؤثر برای تبلیغ و ترویج هنجارها و نمادهای فرهنگی، احساس بی عدالتی توزیعی، نابرابری، تبعیض و پیامدهای آن در سطح فردی و اجتماعی، ضعف اعتماد اجتماعی و پیامدهای مترتب بر آن، جذب تحصیل کردگان توسط بیگانگان، جذب نخبگان و روشنفکران، برهم خوردن نظام مدیریتی، افزایش مطالبات اجتماعی، افزایش مهاجرت و شهرنشینی، افزایش مشکلات فرهنگی و هویتی به خصوص در مناطق قومی، تبعیض سیاسی، جنگ داخلی، افزایش اختلافات قومی و مذهبی، تهدید امنیت اجتماعی، تهدید اندیشه ها و رویه های هویت بخش، حمله به هویت ملی، تهاجم بیگانگان علیه زبان، مذهب و فرهنگ، پخش برنامه های متعارض با استراتژی و اهداف، تهیه و پخش نشریات و اعلامیه های تبلیغی، آلوده نمودن بسترهای فرهنگی، جذب، آموزش و به کارگیری نیروهای مستعد و جوان در راستای فعالیت های فرهنگی و تبلیغی غلط، تشدید فشار مجامع حقوقی و بین المللی به بهانه نقض حقوق اقلیت های قومی- مذهبی، هژمونی رشد جمعیت، استقرار در مناطق مرزی و تعامل با آن سوی مرزها با توجه به اشتراکات قومی، فرهنگی، تاریخی و مذهبی، رواج بی دینی، سکولاریسم، فرقه گرایی، سلفی گری و وهابی گری، سیاسی- امنیتی کردن عرصه فرهنگ، فرهنگ قانون گریزی/ ستیزی، تکثر فرهنگی و تعلق و گرایش فزاینده به خرده فرهنگ ها، تبدیل شدن فرهنگ سازان به سیاسی کاران، متوجه اقلیم کردستان عراق خواهد بود. اگر این تهدیدات در راستای منافع دو طرف به فرصتی برای همکاری های راهبردی در بعد اجتماعی تبدیل گردد. تهدید اجتماعی، جای خود را به تعامل و همکاری ها خواهد داد. در نتیجه از ناامنی های اجتماعی کاسته شده، درگیری های قومی و طایفه ای کم، شکاف های اجتماعی و ملی کمتر شده، وحدت ملی تقویت شده، تبعیض و شکاف طبقاتی کاهش یافته،

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۴۹

فقر و نابرابری از بین رفته، احساس تعلق و اعتماد به نظام حاکم افزایش یافته و شکاف میان مردم و مسئولان از میان خواهد رفت. اگر کردها، با حکومت های، مرکزی خودشان تعامل نمایند بیشترین منفعت را خواهند کرد. شم‌دین با اشاره به گفته جلال طالبانی مبنی بر اینکه "تشکیل کردستان بزرگ خون و از واقعیت خیلی به دور است" تنها راه حل را، گفت و گو و تفاهم دانسته و معتقد است، کردها باید مشکلاتشان را با دولت های مرکزی خودشان حل نمایند. (ع. شم‌دین، مصاحبه شخصی، دی ماه ۱۴۰۰)

۴.۴ بررسی وضعیت تهدیدات در حوزه نظامی

در زمینه نظامی و امنیتی اقلیم کردستان از استقلال قابل توجهی برخوردار شده است. نیروهای نظامی - امنیتی کردستان همچون پیشمرگه، آسایش، نیروهای زیره وانی، سرویس های اطلاعاتی پاراستن و زانیاری و ... از لحاظ فرماندهی و اداری مستقل بوده و تحت نظر مقامات در اقلیم هستند. دولت مرکزی عراق هیچ گونه سلطه نظامی - امنیتی بر اقلیم کردستان ندارد. جنگ داعش موجب شد، اقلیم کردستان روابط خوبی با برخی از ارتش ها و نیروهای نظامی و امنیتی کشورها از جمله ایران، آمریکا، ترکیه و... برقرار نماید. آمریکا در سال ۲۰۱۶ برای اولین بار توافق نامه نظامی با کردستان را امضا کرد. نیروهای ائتلاف تاکنون ۱۸ هزار نیروی پیشمرگه را آموزش داده و به اقلیم کردستان در زمینه پرداخت حقوق حدود ۳۶ هزار پیشمرگه کمک می کنند. (1396www.bbc.com,41238883)

علی رغم ایجاد روابط نزدیک میان نیروهای نظامی و امنیتی اقلیم کردستان با بخش های نظامی و امنیتی کشورهای مختلف جهان، با عنایت به استقلال طلبی کردهای عراق و نظریه وابستگی متقابل امنیتی، اقلیم کردستان در بعد داخلی، هنوز موفق نشده نیروهای خود را تحت یک فرماندهی مشترک درآورد، از این رو نیروهای اقلیم تحت فرماندهی دو حزب اتحادیه میهنی و حزب دمکرات می باشند. همچنین با دولت مرکزی، اختلافات زیادی دارند. به گونه ای که دولت آمریکا هنوز حاضر نشده، به اقلیم کردستان به صورت مستقیم سلاح تحویل دهد. به دلیل اینکه اقلیم کردستان یک کشور دارای حاکمیت ملی نیست و در زمینه تهیه سلاح های سنگین، با مشکل مواجه است. در زمان برگزاری همه پرسی استقلال، دولت و کنگره آمریکا به شکل جداگانه تهدید کردند، در صورت برگزاری همه پرسی استقلال، این کمک ها متوقف خواهد شد. در برهه ای نیروهای ویژه اقلیم به همراه نیروهای ویژه آمریکا، اقدام به عملیات مشترک علیه داعش می کردند، که پس از اعتراض حکومت مرکزی در بغداد متوقف شد. عدم

همکاری راهبردی اقلیم با دولت مرکزی در بعد نظامی، موجب، سرازیر شدن تسلیحات قاچاق به کردستان عراق، تغییر در توزیع قدرت، افزایش منازعات بینا دولتی در سطح منطقه‌ای، تقویت نظامی احزاب و گروه‌های مخالف و مسلح شدن آن‌ها، انجام اقدامات نظامی علیه چهار کشور دخیل، بسیج نیروهای قومی ناهمگرا، تلاش برای اتصال کانتون‌های کردی سوریه و اتصال مناطق کردی شرق به غرب فرات و زمینه سازی برای تشکیل "کریدر کردی"، افزایش رقابت‌های نظامی به خصوص در بعد تسلیحاتی، صرف هزینه‌های زیاد برای تجهیزات نظامی، افزایش جنگ‌های نیابتی، استقرار پایگاه‌های آمریکا، غرب و اسرائیل پیرامون این کشورها، امکان طراحی و هدایت عملیات‌های نظامی و تروریستی، پادگانی و نظامی شدن منطقه، جنگ مسلحانه، تهدید مرزها، تردد و حضور نیروهای تروریستی در کشور، متمرکز نمودن توان نیروهای امنیتی، نظامی و انتظامی در مناطق کردنشین، جذب نیروهای جوان و به کارگیری آن‌ها در عملیات‌های نظامی، قاچاق انواع سلاح، تحمیل هزینه‌های سنگین امنیتی و نظامی، بعنوان تهدیدات در حوزه نظامی خواهد شد. اگر اقلیم کردستان عراق با در نظر گرفتن نظریه وابستگی متقابل امنیتی، تهدیدات در بعد نظامی را به همکاری‌های راهبردی تبدیل نماید، آن گاه قادر خواهد بود مانع حملات کشورهای همسایه به بهانه حضور نیروهای نظامی مخالف شده، از حملات روزانه نظامیان ترک که آزادانه وارد خاک اقلیم شده و فعالیت می‌کنند جلوگیری نموده، نقش نیروهای نظامی خود و دولت عراق را در حفظ حاکمیت تقویت نموده، از ایجاد پایگاه‌های نظامی آمریکا، ترکیه و... در اقلیم جلوگیری نموده و همکاری و هماهنگی بین نیروهای پیشمرگه و نیروهای مسلح عراقی را تقویت نماید.

وسعت، شکل، وضع طبیعی، مرزها و وضعیت اقلیمی مهم ترین عواملی اند که باید در ارزیابی قدرت کشورها مورد توجه قرار گیرند، سرزمین وسیع، ضمن آنکه نیروی انسانی و منابع بسیاری در خود جای می‌دهد، در دوران جنگ نیز موقعیت تسخیر ناپذیری به آن می‌دهد. (قوام، ۱۳۹۱، ۶۷) بنابراین اگر بجای تهدید نظامی که از ناحیه استقلال طلبی کردها، متوجه حکومت مرکزی عراق و سایر کشورهای همسایه می‌گردد، همکاری‌های راهبردی نظامی، تحت مدیریت و رهبری حکومت مرکزی شکل بگیرد، موجب افزایش قابل چشمگیر قدرت عراق خواهد بود. یکی دیگر از تهدیدها، عدم همکاری راهبردی نظامی، حضور نیروهای بیگانه و به ویژه آمریکایی در عراق است. با اینکه مجلس عراق بر خروج نیروهای آمریکایی از عراق تاکید دارد اما اکنون نام نیروهای رزمی آمریکا در عراق به نیروهای مشاور تغییر داده شده است. این در حالی است که آن‌ها نیروها، همان ساختار پیشین و نیروها و

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۵۱

فرماندهان پیشین بوده و اکنون تحت عنوانی دیگری در عراق بوده و فقط نامشان تغییر داده شده است. این نیز فریب آمریکا برای عراق و کشورهای منطقه و به ویژه ایران است.

۵.۴ بررسی وضعیت تهدیدات در حوزه زیست محیطی

مسائل زیست محیطی، یکی از خطرناکترین تهدیدها علیه بقای جوامع بشری می‌باشد. این مسائل با مسائل سنتی امنیت به کلی متفاوت‌اند. در این نوع تهدید، معمولاً هیچ دشمنی وجود ندارد و تخریب محیط زیست ناشی از روند عادی امور و مشاغل است. (وایت و دیگران، ۱۳۸۱، ۱۸۵) برخی تحلیلگران، امنیت زیست محیطی را "امنیت بنیادین" خوانده‌اند. برخی دیگر آن را مایه مخدوش شدن معنای راستین امنیت می‌دانند. موضع گیری بقیه نیز عمدتاً بیناین این دو قرار می‌گیرد. (بوزان، ۱۳۸۶، ۱۱۷) ایجاد امنیت زیست محیطی صرفاً با تشریک مساعی همه کشورهای یک منطقه جغرافیایی و در ابعاد بزرگتر همه کشورهای جهان همراه خواهد بود. قطعاً آلودگی های زیست محیطی و بحران های ناشی از آن، می تواند امنیت ملی این کشور را به چالش بکشاند. در عصر حاضر قطعاً مرزها دچار تحولات کارکردی می گردند و تغییر و تکثر واحدهای سیاسی جهان در نقشه سیاسی امروز، یکی از نشانه هاست. به نظر می رسد جایگاه اشتراک زیست محیطی در ترسیم نقشه آینده جهان به جای اشتراک قومی، بیشتر مورد توجه باشد. (علیزاده و پیشگامیفر، ۱۳۹۰، ۱۰۷) استقلال خواهی کردهای عراق موجب شده دولت اقلیم کردستان عراق، اقداماتی انجام بدهد که برای خود و کشورهای همسایه ایران، عراق، سوریه و ترکیه تهدیدات زیست محیطی دارد. برابر گزارش مجله آندارک، ده ها شرکت و پالایشگاه نفتی خارجی مشغول استخراج بی رویه نفت و تبدیل آن به مواد دیگر بدون توجه به آلودگی محیط زیست می باشند که تخریب گسترده محیط زیست را بدنبال دارد. بر اثر فعالیت بی رویه و خلاف موازین بهداشتی و محیط زیستی، افزایش موارد ابتلا به سرطان را شاهد هستیم. زوبنبرگ، پژوهشگر موسسه مطالعاتی پاکس هلند از افزایش آلودگی محیط زیست در عراق، بر اثر فعالیت شرکت ها بدون توجه به دستورالعمل ها و عدم پاسخگویی وزارت منابع طبیعی اقلیم کردستان عراق به پرسش هایی درباره پایند نبودن شرکت های نفتی خارجی و پالایشگاه های خصوصی در این منطقه به مسائل محیط زیستی از جمله آلودگی منابع آبی و پایین آمدن کیفیت هوا در این منطقه پرداخته است. (kurdpress /23921/، ۱۴۰۰) ترکیه همچنان به بهانه حضور گروه مسلح و شبه نظامی پ.ک.ک در اقلیم کردستان، به اشغال این منطقه و نابودی محیط زیست و طبیعت آن ادامه

می‌دهد. در واقع، ترکیه، شرایط سخت و دشوار عراق را بعد از جنگ چند ساله با داعش مصادره به مطلوب کرده و در میدان عمل، به بهانه جنگ با تروریسم پ.ک.ک، بهایی برای حاکمیت سیاسی و تمامیت ارضی بغداد و اربیل قائل نیست. بمباران روستاها و کوهستان به بهانه حضور نیروهای پ.ک.ک و قطع درختان، رویکرد جدید ترکیه در کنار اشغال نظامی منطقه است. نکته جالب در این مساله، واکنش خنثی مقامات اقلیم به اقدامات ترکیه است. تاکنون بر اثر حملات ترکیه، ده‌ها روستایی جان خود را از دست داده، ده‌ها روستا تخلیه شده و بخش قابل توجهی از اراضی، باغ و مزارع، حیوانات و جنگل‌های مناطق مرزی عراق، در آتش سوخته‌اند و آنکارا هیچگاه در قبال این اقدامات جوابگو نبوده است. نزدیک به ۹۰۰ هزار هکتار از جنگل‌های اقلیم کردستان در دو دهه گذشته از بین رفته است. برابر گزارش موسسه پاکس هلند از ماه می تا سپتامبر ۲۰۲۰ بیش از ۲۰۰۰۰ هکتار از این جنگل‌ها بر اثر حملات هوایی ترکیه در اقلیم کردستان تخریب و از بین رفته است. جدیدترین اقدام خطرناک ترکیه در اقلیم کردستان، خرید زمین است. هاکان قاراچای کنسول ترکیه در اربیل، گفته کشورش زمین‌هایی را در اقلیم کردستان خریداری کرده و درختان آنرا قطع کرده است. عملیات خرید زمین و قطع درختان در این مناطق در دیدارهای بین آنکارا و اربیل توسط مسرور بارزانی نخست وزیر اقلیم کردستان عراق، تایید شده است. درختان این اراضی قطع شده و مکان‌های تاریخی تخریب شده، و راه‌هایی برای ارتباط با پایگاه‌های نظامی ترکیه احداث شده است. (kurdpress.com.112191400)

اقلیم کردستان عراق بدلیل تلاش برای کسب استقلال، اختلافات با دولت مرکزی، حمله داعش و ضعف دولت مرکزی، از فرصت بوجود آمده برای کسب درآمد بیشتر، اقدام به بهره برداری بیش از حد از منابع موجود نموده که این کار، تخریب محیط زیست، را بدنبال داشته است. نبود همکاری راهبردی حکومت اقلیم با حکومت مرکزی در بعد زیست محیطی موجب، اقدامات ضد محیط زیستی مقامات اقلیم، بهره برداری غیر اصولی، بهره گیری بی رویه و خلاف موازین بهداشتی و محیط زیستی از منابع طبیعی، تخریب و تخلیه روستاها، سوزاندن جنگل‌ها و زمین‌های کشاورزی و ... گردیده است. حاصل این اقدامات، باران‌های اسیدی و آلودگی آب‌ها بدلیل تأسیس کارگاه‌های صنعتی و کارخانجات، آلودگی‌های صوتی، گازهای گلخانه‌ای، کمبود آب شیرین و گسترش خشکسالی (ذاکریان، ۱۳۹۶، ۱۰۹)، استفاده از منابع تجدید ناپذیر، بهره گیری بیش از حد از منابع آب شیرین، درگیری بر سر آب رودخانه‌های دجله و فرات، آلودگی آب‌های زیرزمینی و از دست رفتن خاک حاصلخیز و منابع آب،

فرسایش خاک و کاهش زمین‌های قابل کشت، از دست رفتن تنوع زیستی، از بین رفتن جنگل‌ها، گسترش صحراها، رشد جمعیت و مصرف گرایشی، ضعف شرایط بهداشتی و مهاجرت‌های سیاسی و اجتماعی، حمایت از شیوه‌های ناپایدار تولید، قطع درختان، ساخت پادگان‌ها و پایگاه‌های نظامی و ساختمان سازی، ایجاد صنایع مونتاژ، ایجاد معادن و گسترش راه‌ها، بهره برداری بیش از حد از ذخایر نفت و گاز، جنگ آب و ایجاد سدهای جدید، استقرار صنایع پراکنده، غیرهمگن و ناسازگار با محیط زیست، گردشگری طبیعی ناپایدار، استفاده غیر اصولی از کود، سموم، آفت کش‌ها، آلودگی آب و خاک، تغییر کاربری اراضی کشاورزی، تخریب منابع طبیعی اعم از جنگل و مرتع، عدم مدیریت زباله و آلودگی اکوسیستم‌های آبی و آلودگی خاک، ورود فاضلاب‌های خانگی، شهری، صنعتی و بیمارستانی به آب‌های سطحی و زیر زمینی، برداشت بی رویه شن و ماسه از رودخانه‌ها، فشار بیش از اندازه به منابع طبیعی، توسعه بدون برنامه ریزی و گسترش ناموزون شهرها، پراکندگی سکونتگاه‌های انسانی، افزایش خودرو و آلودگی شهرها، توسعه راه‌ها و تخریب اراضی کشاورزی و منابع طبیعی و عدم توجه به مشکلات زیست محیطی گردیده است. بیش از ۴۰ درصد از کشورهای دنیا، به دلیل رشد جمعیت، توسعه آبیاری کشاورزی، سدسازی، آلودگی آب و استفاده از آب در صنایع با کم آبی روبه رو هستند. نیاز به آب هر ساله ۲/۳ درصد افزایش می‌یابد. (برادن و شلی، ۱۳۸۳، ۲۷۰-۲۳۴) این در حالی است که در صورت همکاری راهبردی اقلیم کردستان عراق با حکومت مرکزی در بعد زیست محیطی، تهدیدات تبدیل به فرصت شده و بدنبال آن، مدیریت صحیح زیست محیطی، بهره‌گیری از منابع برای توسعه بطور سودمند و پایدار، حفاظت و تعادل اکولوژیکی را شاهد خواهیم بود.

۵. نتیجه‌گیری

کردها همیشه بدنبال خودمختاری و در نهایت استقلال و تشکیل کشوری مستقل کردی، تحت عنوان کردستان بزرگ بوده‌اند. در این رهگذر، کردهای هر کدام از کشورها تلاش نموده‌اند، حداقل در همان کشوری که هستند مستقل شوند، تا شرایط برای امر بزرگتر فراهم آید. بنابراین در هر برهه زمانی، با ضعیف شدن قدرت حکومت مرکزی، کردهای آن کشور با تکیه و امید بر حمایت خارجی، تلاش مضاعف نموده‌اند تا به خودمختاری و استقلال دست یابند. در نتیجه، تلاش کردهای عراق برای استقلال، دغدغه‌های امنیتی اصلی ترکیه، ایران، عراق و سوریه را به

یکدیگر مرتبط نموده به گونه ای که نمی توان، امنیت ملی هر کدام را به صورت مجزا از دیگری ملاحظه کرد.

وابستگی متقابل امنیتی باعث شده که بر هم زدن روابط پر هزینه تر گردد. تصمیم رهبران کردستان عراق، برای استقلال، تجزیه و تهدید امنیتی در ابعاد سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی را متوجه کشورهای عراق، ترکیه، ایران و سوریه نمود. بر اساس نظریه وابستگی متقابل امنیتی باری بوزان، این بدان معناست که تشکیل یک کشور مستقل کردی، تهدیداتی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و زیست محیطی برای چهار کشور دارای اقلیت کرد دنبال دارد که در صورت شکل گیری، این امر علت "وجودی" چهار کشور را مورد تهدید قرار می دهد. موانع مهمی بر سر راه تحقق این آرمان در عرصه داخلی و خارجی وجود دارد. در نقطه مقابل، مسئولین عراقی با همکاری کردها، توانسته اند مشکلات بزرگی را حل کنند. بنابراین همکاری های راهبردی اطراف مختلف در عراق، موجب حل مشکلات به نفع مردم عراق و به ویژه کردها می شود. در این راستا، اگر تهدیدات متوجه از ناحیه وابستگی متقابل امنیتی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی و زیست محیطی را به فرصتی برای همکاری های راهبردی تبدیل گردد، منافع همه اطراف از جمله کردها تامین خواهد شد. این پژوهش نشان داد. اگر مولفه های وابستگی متقابل امنیتی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و زیست محیطی به همکاری های راهبردی میان کردهای عراق و حکومت مرکزی تبدیل شوند نه تنها منافع دو طرف را تامین می کند بلکه نقش مثبتی در تامین منافع کردها و کشورهای ترکیه، ایران، عراق و سوریه نیز خواهد داشت.

پی نوشتها

۱. بوزان فارغ التحصیل دانشگاه های بریتیش کلمبیا (کانادا) و مدرسه اقتصادی لندن (انگلستان) است که نخستین بار نظریه مجموعه امنیتی را در سال ۱۹۸۳ در کتاب، مردم، دولت ها و هراس مطرح نمود. زمینه های اصلی آثار و اندیشه های او را باید در نئورئالیسم کنت والتز یافت؛ الی ویور نیز که نظریه "امنیتی نمایی" اش تاثیر زیادی از جان آستین و ژاک دریدا گرفته خود را یک واقع گرای پساساختارگرا تعریف می کند. بنابراین، در این سوی مکتب کپنهاگ نیز گرایش های عمیقی به رئالیسم ساختاری والتز مشاهده می شود. به این ترتیب، آنچه در حال حاضر به عنوان مکتب کپنهاگ شناخته می شود. حاصل جمع این دو گرایش فکری است که ریشه در رئالیسم ساختاری، مکتب انگلیسی، نظریه زبان فلسفه معاصر و جریان سازه انگاری داشته و هم زمان، به شکلی کمتر محسوس، متأثر از سنت جامعه شناختی فرانسوی، به ویژه امیل دورکهایم است. (چگنی زاده و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۳۵-۲۳۷)

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۵۵

۲. منابع معتبری در خصوص آمار کردها وجود ندارد. اما جمعیت کردها از ۳۵ تا بیش از ۵۰ میلیون نفر ذکر گردیده است. ترکیه ۲۰-۳۰ میلیون نفر، ایران ۸-۹/۹ میلیون نفر، عراق ۶-۹ میلیون نفر و سوریه ۲-۳ میلیون نفر.

۳. فواد معصوم از اعضای ارشد اتحادیه میهنی کردستان عراق است که از ژانویه ۲۰۱۴ تا اکتبر ۲۰۱۸ به عنوان هفتمین رییس جمهور عراق فعالیت داشت.

کتاب‌نامه

فارسی

برادن، کنلین و فرد شلی (۱۳۸۳)، ژئوپلتیک فراگیر، ترجمه علیرضا فرشی و حمیدرضا رهنما، چاپ اول، تهران: انتشارات دوره عالی جنگ

بوزان، باری (۱۳۷۸)، "مردم، دولت‌ها و هراس"، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی

بوزان، باری، الی ویور و پاپ دووید (۱۳۸۶)، "چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت"، مترجم علیرضا طیب، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی

بوزان، باری و الی ویور (۱۳۸۸)، "مناطق و قدرت‌ها ساختار امنیت بین‌الملل"، ترجمه رحمان قهرمانپور، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی

چگنی زاده، غلامعلی و حامد عسکری کرمانی (۱۳۹۶)، "زبان، کنش، امنیت مطالعات امنیتی و مکتب کپنهاگ"، چاپ اول، تهران: مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، اداره نشر

حافظ نیا، محمدرضا، زهرا احمدی پور و مصطفی قادری حاجت (۱۳۹۱)، "سیاست و فضا"، تهران: انتشارات پاپلی

حیدری، احمد، سید مصطفی ابطحی، حمید احمدی، احمد ساعی، مجتبی مقصودی (تابستان ۱۳۹۸)، "برگزاری همه‌پرسی در اقلیم کردستان عراق و تأثیرات آن بر کردهای ایران، سال دهم، شماره سی و نهم، تهران، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی

ذاکریان، مهدی (۱۳۹۶)، "سازمان ملل متحد و امنیت جهانی"، تهران: انتشارات خرسندی
رنجبر، مقصود (۱۳۷۸)، "ملاحظات امنیتی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران"، چاپ اول، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی

زارعی، بهادر (۱۳۹۲)، "بنیادهای نظری جغرافیای سیاسی با تأکید بر اسلام و ایران"، تهران: انتشارات دانشگاه تهران

زارعی، بهادر و کمال رنجبری چیچوران (زمستان ۱۳۹۶)، "تحلیل چالش‌های اقلیم کردستان و حکومت مرکزی عراق و تأثیر آن بر آینده کشور"، دوره ۴۷، شماره ۴، تهران، فصلنامه سیاست

۲۵۶ جستارهای سیاسی معاصر، سال ۱۵، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳

صفدری، حسین (بهار ۱۳۹۸)، تهران، سال چهارم، شماره دوازدهم، تهران، فصلنامه مطالعات سیاست خارجی (سخن سردبیر)

عبداله خانی، علی (۱۳۸۳) "نظریه های امنیت مقدمه ای بر طرح ریزی دکترین امنیت ملی"، ج ۱، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر

علیزاده، عمران و زهرا پیشگاهیفیر (بهار ۱۳۹۰)، "امنیت زیست محیطی و تحول مفهوم امنیت در قرن ۲۱"، سال ششم، شماره ۱۴، تهران، چشم انداز جغرافیایی (مطالعات انسانی)،

قوام، عبدالعلی (۱۳۷۳)، "اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل"، تهران، سمت

قوام، عبدالعلی (۱۳۹۱)، "اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل"، چاپ هجدهم، تهران، سمت

قوام، عبدالعلی (۱۳۹۳)، "کاربرد نظریه های روابط بین الملل، سیاست بین الملل در عرصه تئوری و عمل"، چاپ اول، تهران: انتشارات دنیای اقتصاد

ماندل رابرت (۱۳۷۷)، "چهره متغییر امنیت ملی" ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی

مشیرزاده، حمیرا (۱۳۹۶)، "مبانی نظری تبیین و تحلیل سیاست خارجی" تهران، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی، نشر سمت

ملا بختیار، حکمت محمد کریم (۲۰۱۲)، "نهضت کردستان و تحولات نوین"، مترجم عدنان هنرور، چاپ اول، موسسه چاپ و نشر حمدی سلیمانیه

میرحیدر، دره، عمران راستی، فاطمه سادات میراحمدی (۱۳۹۲)، "مبانی جغرافیای سیاسی"، تهران: انتشارات سمت

وایت و دیگران (۱۳۸۱)، "مسائل سیاست جهان"، مترجم، سید محمد کمال سروریان، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی

مصاحبه شخصی

علیزاده، علی، کارشناس مسایل کردی، مصاحبه شخصی، ۱۵ آبان ۱۳۹۸

برهم صالح رییس جمهور سابق عراق، مصاحبه شخصی، خرداد ۱۴۰۰

حمه حاج محمود، رییس حزب سوسیال دمکرات کردستان، مصاحبه شخصی، دی ۱۴۰۰

پرفسور صباح برزنجی، استاد دانشگاه های اقلیم، مصاحبه شخصی، خرداد ۱۴۰۰

علی شمعدین نماینده حزب دمکرات ترقی خواه کردستان سوریه، مصاحبه شخصی، دی ۱۴۰۰

کردی

ملا موسی، پشتیوان، (۲۰۱۵) "په یوه ندیی کانی نیوان هه ریم و ناوه ند له ویلایه تی دوومی مالیکیدا، چاپ اول، اربیل

راهبردهای تبدیل وابستگی متقابل امنیتی به همکاری‌های ... (حسن سبحانی و حسن شفیعی) ۲۵۷

مخموری، غه فور عه بدوللا (۲۰۰۵)، "جوگرافیای کوردستان"، چاپی چواره م، اربیل پشت روزنامه ی خه بات

لاتین

<https://www.asriran.com/fa/news/549219/> ۱۳۹۶-۰۴-۲۵, ۵۴۹۲۱۹ مسعود بارزانی کد خبر

<https://www.bbc.com/persian/blog-viewpoints-41238883,1396>

گزارش file:///C:/Users/Apex%20Legend/Downloads/Documents/173082892017_english%202.pdf

کمیسیون عالی مستقل انتخابات اقلیم کردستان عراق مورخ ۲۰۱۷/۹/۲۷

<https://kurdpress.com/fa/news/9208,1400>, ۱۴۰۰، فورد،

<http://kurdpress.com/fa/news/22493,1400>, ۱۴۰۰، آذر ۱۱، مرکز ارتباطات خاورمیانه پراگ،

<https://kurdpress.com/fa/news/23921/> ۱۴۰۰، ۲ دی ماه

<https://kurdpress.com/fa/news/10030,1400/> ۲/۹، اربیل، پلاسخت،

Maghsoudi, M. (2005). Iraq after the fall of Baghdad, [In Persian], Tehran: Foreign affairs Ministry Press.

<https://www.kurdpress.com/news/11219,1400>, ۱۸ خرداد،